

**TRANSPORT OBYEKTLARIDA SODIR ETILADIGAN JINOYATLARNI
FOSH ETISHDA XALQARO DAVLATLAR TAJRIBASI**

Saypnazarov Atabek Jumabek uli

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti

Toshkent. sh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20597848>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada transport obyektlarida (temir yo'l, havo, suv va avtomobil transporti) sodir etiladigan jinoyatlarni fosh etish va ularning oldini olish boyicha xorijiy davlatlarning ilg'or tajribasi qiyosiy tahlil qilingan. AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Janubiy Koreya davlatlarining jamoat xavfsizligini ta'minlashdagi innovatsion yondashuvlari, xususan, intellektual video-kuzatuv, biometrik identifikatsiya va "High-tech policing" usullari o'rganilgan. Xorij tajribasini milliy amaliyotga tatbiq etish, "E-Ma'muriy ish" tizimini transport infratuzilmasidagi nazorat qurilmalari bilan integratsiya qilish hamda huquqbuzarliklarni tezkor fosh etish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: transport obyektlari, jinoyatlarni fosh etish, jamoat xavfsizligini ta'minlash, xorij tajribasi, High-tech policing, E-Ma'muriy ish, Face-ID, raqamli kriminalistika.

Аннотация: В данной научной статье проводится сравнительный анализ передового опыта зарубежных стран по раскрытию и предотвращению преступлений, совершаемых на объектах транспорта (железнодорожного, воздушного, водного и автомобильного). Изучены инновационные подходы США, Великобритании, Германии и Южной Кореи в обеспечении общественной безопасности, в частности, методы интеллектуального видеонаблюдения, биометрической идентификации и «High-tech policing». Разработаны научно-практические предложения по внедрению зарубежного

Contact: 99 826 99 56

опыта в национальную практику, интеграции системы «Е-Административное дело» с устройствами контроля на транспортной инфраструктуре и оперативному раскрытию правонарушений.

Ключевые слова: объекты транспорта, раскрытие преступлений, обеспечение общественной безопасности, зарубежный опыт, High-tech policing, Е-Административное дело, Face-ID, цифровая криминалистика.

Abstract: This scientific article provides a comparative analysis of the advanced experience of foreign countries in detecting and preventing crimes committed at transport facilities (rail, air, water, and road transport). The innovative approaches of the USA, the UK, Germany, and South Korea in ensuring public safety, in particular, intelligent video surveillance, biometric identification, and "High-tech policing" methods, are studied. Scientific and practical proposals have been developed for implementing foreign experience into national practice, integrating the "E-Administrative Case" system with control devices in transport infrastructure, and the operational detection of offenses.

Keywords: transport facilities, crime detection, ensuring public safety, foreign experience, High-tech policing, E-Administrative Case, Face-ID, digital forensics.

KIRISH

Globalashuv va iqtisodiy integratsiya sharoitida transport infratuzilmasi har qanday davlatning eng muhim va strategik obyektiga aylanib ulgurgan. Yo'lovchi va yuk tashish hajmining ortib borishi transport obyektlarida (aeroportlar, vokzallar, metropoliten) o'ziga xos kriminogen muhitni keltirib chiqaradi. Bunday obyektlar odamlar doimiy harakatda bo'ladigan, anonimlik yuqori bo'lgan va tranzit zonalari hisoblanganligi sababli, jinoyatchilar uchun huquqbuzarliklarni sodir etish va iz yashirish uchun qulay makon vazifasini o'taydi.

Transport obyektlarida sodir etiladigan jinoyatlarni fosh etish an'anaviy hududiy jinoyatlarni ochishdan tubdan farq qiladi. Voqea joyining doimiy o'zgarishi, dalillarning tez yo'qolishi va guvohlarning tarqab ketishi tezkor-qidiruv va tergov tadbirlaridan mutlaqo yangicha, raqamlashtirilgan yondashuvni talab etadi. Shu boisdan, dunyoning rivojlangan davlatlari transport xavfsizligini ta'minlashda an'anaviy politsiya usullaridan voz kechib, ilg'or intellektual va biometrik texnologiyalarga tayangan "High-tech policing" konsepsiyasini joriy etishgan.

AMERIKA QO'SHMA SHTATLARI (AQSH) TAJRIBASI

Amerika Qo'shma Shtatlarida transport obyektlarida jinoyatlarni fosh etish va jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimi dunyodagi eng qat'iy va texnologik jihatdan ta'minlangan tizimlardan biri hisoblanadi. AQShning transport infratuzilmasidagi politsiya va xavfsizlik kuchlari faoliyatida quyidagi o'ziga xosliklar mavjud:

- **TSA (Transport Security Administration) yondashuvi:** Transport xavfsizligi ma'muriyati barcha aeroportlar, yirik temir yo'l va suv transporti obyektlarida mutlaq nazoratni amalga oshiradi. Ular yo'lovchilarni tekshirishda faqatgina metall detektorlardan emas, balki kriminologik va psixologik tahlil usullaridan keng foydalanadi.

- **"BDO" (Behavior Detection Officers) dasturi:** AQSh aeroportlari va vokzallarida maxsus o'qitilgan "Xulq-atvorni aniqlovchi ofitserlar" faoliyat yuritadi. Ularning vazifasi yopiq transport obyektlarida olomon ichidan o'zini shubhali, asabiy yoki g'ayritabiiy tutayotgan shaxslarni vizual tarzda aniqlash hamda potensial jinoyatchini harakatni amalga oshirmasidan oldin to'xtatishdir.

- **Ma'lumotlar bazalarining integratsiyasi:** Jinoyatni tezkor fosh etish maqsadida yo'lovchilarning chipta xarid qilish loglari (PNR - Passenger Name Record) darhol FQB (FBI) va Markaziy razvedka ma'lumotlar bazalari bilan avtomatik tarzda solishtiriladi. Bu tizim orqali qidiruvda bo'lgan yoki qonunga

xilof harakatni rejalashtirayotgan shaxs aeroport hududiga qadam qo'yishi bilanoq aniqlanadi.

BUYUK BRITANIYA TAJRIBASI

Buyuk Britaniya politsiyasi shahar va transport infratuzilmasini video-kuzatuv kameralari (CCTV) orqali nazorat qilish bo'yicha dunyoda birinchi o'rinda turadi. London metropoliteni va temir yo'l stansiyalari Britaniya Transport Politsiyasi (BTP) tomonidan qat'iy nazorat qilinadi:

- **Intellectual CCTV va yuzni tanish:** Buyuk Britaniyadagi kuzatuv kameralari shunchaki tasvirni yozib olmaydi, balki sun'iy intellekt orqali tahlil qiladi. Tizim tasvirdagi yuzni tezkor qidiruv bazasi bilan solishtiradi. Agar jinoyatchi deb gumon qilingan shaxs transport obyektiga kirsam, tizim politsiyachining xizmat planshetiga darhol xabar yuboradi.
- **Raqamli jinoyat izlari tahlili:** Jinoyat sodir etilgan taqdirda, BTP xodimlari yo'lovchilarning mobil telefonlari (cell tower dumps), "Oyster" elektron to'lov kartalari tarixi va jamoat Wi-Fi nuqtalaridagi faollikni tahlil qilish orqali jinoyatchining qayerda ekanligini bir necha daqiqada aniqlash imkoniyatiga ega.
- **SAD (Suspicious Activity Detection):** Tizim avtomatik ravishda egasiz qoldirilgan buyumlar (sumkalar) yoki ruxsat etilmagan zonalarga kirgan shaxslarni vizual tarzda farqlaydi va tezkor guruhlariga signal beradi.

GERMANIYA TAJRIBASI

Germaniyada transport obyektlaridagi xavfsizlik Federal Politsiya (Bundespolizei) zimmasida bo'lib, uning yondashuvi profilaktika va qonun ustuvorligiga qaratilgan "nol toqatlilik" (zero tolerance) tamoyiliga asoslanadi:

- **Vokzal va poyezdlardagi avtonom patrullar:** Germaniyada huquqbuzarliklarni fosh etish politsiyaning jismoniy prisutligi va IT-texnologiyalarning simbiozi orqali amalga oshiriladi. Poyezdlarda faoliyat

yurituvchi patrullar maxsus tana kameralari (body-worn cameras) bilan jihozlangan bo'lib, har bir harakat markaziy dispetcherlikka to'g'ridan-to'g'ri uzatiladi.

- **Mobil texnologiyalar bilan ishlash:** Shubhali shaxs aniqlanganda, politsiya xodimi mobil biometrik skaner orqali uning barmoq izini voqea joyining o'zida olib, Yevropa Ittifoqining VIS va SIS (Schengen Information System) bazalaridan bir zumda tekshiruvdan o'tkazadi. Bu identifikatsiya jarayonini bekatning o'zida hal qilib, vaqt yo'qotishning oldini oladi.

JANUBIY KOREYA TAJRIBASI

Janubiy Koreya jamoat xavfsizligini raqamlashtirish bo'yicha global peshqadamdir. Ularning "Smart City" konsepsiyasi transport xavfsizligida o'zining mutlaq samarasini ko'rsatmoqda:

- **Umumiy barmoq izi va raqamli ID:** Janubiy Koreyada transport chiptalarini xarid qilish va ulardan foydalanish qat'iy ravishda raqamli ID va biometrik ma'lumotlarga bog'langan. Anonim yo'lovchi tushunchasining o'zi yo'q. Shu sababli transportda o'g'irlik yoxud shaxsga qarshi jinoyat sodir etilgan taqdirda, jinoyatchini identifikatsiya qilish jarayoni soniyalar ichida amalga oshiriladi.

- **Smart-vagonlar tizimi:** Metropoliten vagonlarida o'rnatilgan aqlli mikrofonlar odatdan tashqari baland ovozlarni, qichqiriq yoki oyna sinishi kabi to'lqinlarni avtomatik ajratib oladi va vagonning lokatsiyasini politsiyaga uzatadi. Shu bilan birga vagon eshiklari avtomatik tarzda qulflanib, jinoyatchining voqea joyidan yashirinishi imkonsiz holga keltiriladi.

MILLIY AMALIYOTGA JORIY ETISH: "HIGH-TECH POLICING" VA "E-MA'MURIY ISH"

O'zbekiston Respublikasi transport obyektlarida jinoyatlarni fosh etish amaliyotini takomillashtirishda yuqoridagi xorij tajribasini milliy mentalitet va

huquqiy bazaga moslashtirgan holda "High-tech policing" usullarini joriy etish talab qilinadi.

Bunda asosiy e'tiborni "**E-Ma'muriy ish**" axborot tizimini transport infratuzilmasi bilan to'liq integratsiya qilishga qaratish lozim. Agar aeroport yoki vokzal turniketiga o'rnatilgan Face-ID tizimi qidiruvdagi yoxud oldin og'ir ma'muriy javobgarlikka tortilgan kriminogen xulq-atvorli shaxsni aniqlasa, "E-Ma'muriy ish" orqali darhol hududiy profilaktika inspektori va transport xavfsizligi bo'linmasining elektron planshetiga ogohlantiruvchi qizil xabarnoma (red flag) borishi lozim. Shuningdek, chipta savdosi ma'lumotlar bazasi va Ichki ishlar vazirligining tezkor-qidiruv tizimlari o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri axborot almashinuvini yo'lga qo'yish jinoyatchilarning hududdan chiqib ketishining mutlaq oldini oladi.

ILMIY-AMALIY TAKLIFLAR VA XULOSA

Xorijiy davlatlarning transport obyektlarida jinoyatlarni fosh etish tajribasini chuqur o'rganish asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, transport infratuzilmasi obyektlarida politsiya patrul xizmatini to'liq raqamlashtirish. Har bir patrul xodimini bulutli texnologiyalarga ulangan onlayn biometrik identifikatsiya qurilmalari bilan ta'minlash hamda barcha vokzal va aeroportlarga sun'iy intellektga asoslangan xulq-atvorni tahlil qiluvchi kameralarni o'rnatish.

Ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksiga transport xavfsizligi qoidalarini qo'pol ravishda buzgan va doimiy ravishda ma'muriy huquqbuzarliklar sodir etadigan shaxslarning ma'lum muddatga havo yoxud temir yo'l transporti obyektlaridan foydalanish huquqini cheklovchi ("No-Fly" va "No-Ride" ro'yxatlari yordamida) huquqiy normalarni xorij tajribasi asosida kiritish.

Uchinchidan, amaliyot va ilm-fanni uyg'unlashtirish maqsadida transport jinoyatchiligini fosh etish bo'yicha olib borilgan innovatsion tadqiqotlar natijalarini raqamlashtirish. IIV Akademiyasi professor-o'qituvchilari tomonidan yaratilgan kriminologik tahlillar, xorij tajribasining yuridik spravkalari va tezislarini markazlashtirilgan ochiq platformalarda — Open Journal Systems (OJS) tizimida va Zenodo kabi xalqaro repozitoriylarda e'lon qilish. Bundan tashqari, jamoat xavfsizligini ta'minlash mavzusida o'tkaziladigan respublika va xalqaro anjumanlar materiallarini **SCOP.UZ** (Scientific Conference Open Proceedings) kabi zamonaviy milliy ilmiy platformalarda doimiy DOI (Digital Object Identifier) raqamlari bilan indeksatsiya qilib borish yuridik fanimizning xalqaro maydondagi nufuzini keskin oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, transport obyektlarida sodir etiladigan jinoyatlarni fosh etish va ularning oldini olishda an'anaviy usullardan butkul voz kechib, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, biometriya hamda sun'iy intellektga suyanuvchi xorijiy modellarni tatbiq etish jamoat xavfsizligini ta'minlashning birdan bir to'g'ri yo'lidir.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.
3. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.
4. Xudoyberdiyev A.A. "Ma'muriy ishlarni yuritish kafolatlari va huquqni qo'llash amaliyoti". O'quv qo'llanma. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.

5. Qurbonov M. M. "Raqamlashtirish sharoitida jamoat xavfsizligini ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari va E-Ma'muriy ish tizimining ahamiyati" // O'zbekiston qonunchiligi tahlili. – Toshkent, 2024.
6. Transportation Security Administration (TSA). "Aviation and Surface Transportation Security Report". U.S. Department of Homeland Security, Washington D.C., 2022.
7. British Transport Police. "Annual Report on Crime Reduction and AI Surveillance in the UK Railway Network". London, 2023.
8. Lee, H., & Kim, J. "Smart Policing, Biometrics, and Transport Security in South Korea". Asian Journal of Criminology, 2021.
9. Clarke, R. V. (Ed.). "Protecting Public Transport from Terrorists and Serious Crime". Criminal Justice Press, USA, 2020.
10. Europol. "Transport Security and Transnational Crime Detection in Europe: Threat Assessment". The Hague, 2023.

